

Zapewnienie dzieciństwa bez przemocy

Wytyczne dotyczące wdrażania zakazu stosowania kar
cielesnych w środowisku domowym

Wydawca	Sekretariat Rady Państw Morza Bałtyckiego Slussplan 9, PO Box 2010, 103 11 Sztokholm, Szwecja
Autor	Anna Henry, Triona Lenihan, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children
Redaktorzy	Turid Heiberg, Annabel Egan
Partnerzy programu	Rada Państw Morza Bałtyckiego; Ministerstwo Spraw Społecznych Estonii, Ministerstwo Spraw Społecznych i Zdrowia Finlandii; Ministerstwo Opieki Społecznej Łotwy; Rzecznik Praw Dziecka w Polsce, Ministerstwo Zdrowia i Spraw Społecznych Szwecji oraz Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children
Wkład ekspercki	Daja Wenke
Udział	Estonia: Joanna Karu, Sirje Rass, Tiina Valvas. Finlandia: Prijo Lillsunde i Tiina Muukkonen. Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children: Anna Henry i Triona Lenihan. Islandia: Heida Bjorg Palmadottir. Irlandia: Maria Corbett. Łotwa: Evita Berke, Liene Kauliņa-Bandere i Nadina Millere. Litwa: Ausra Kuriene i Ieva Braskiene. Malta: Ruth Farrugia. Polska: Aneta Mikołajczyk. Szwecja: Asa Landberg, Bodil Langberg, Cristina Barbaglia, Hanna Linell, Josefin Michanek, Moa Mannheimer, Pernilla Leviner, Sibel Korkmaz, Simone Ek, Staffan Janson i Stefan Wiklund. Sekretariat CBSS: Shawna von Blixen i Marlene Riedel.
Projekt	Myah Design www.myahdesigns.com
Zespół ds. działań kreatywnych	Shawna von Blixen i Marlene Riedel
Tłumaczenie z języka angielskiego	Dr n. o zdrowiu Arkadiusz Badziński

ISBN: 978-91-984817-3-0

2018

Niniejsza publikacja jest licencjonowana przez Radę Państw Morza Bałtyckiego na podstawie międzynarodowej licencji Creative Commons Attribution - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych 4.0. Aby wyświetlić kopię tej licencji, odwiedź stronę internetową <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Chciałbyś przetłumaczyć tę publikację?

Skontaktuj się z Radą Państw Morza Bałtyckiego, aby dowiedzieć się więcej na temat kształtu, akredytacji i praw autorskich.

spis treści

program Dzieciństwo bez przemocy..... 1

01

wprowadzenie i kluczowe wiadomości..... 4

02

kluczowe kwestie dotyczące zakazu w środowisku domowym..... 6

- 2.1 czym jest *dom*? 6
- 2.2 czym jest *kara cielesna*? 6
- 2.3 potrzeba pełnego i wyraźnego zakazu 7
- 2.4 negatywne skutki kar cielesnych 7
- 2.5 pozytywny wpływ wyeliminowania kar cielesnych w środowisku domowym 8

03

zasady wdrażania zakazu w środowisku domowym..... 10

- 3.1 użycie niezbędnej siły w celu ochrony ludzi przed krzywdą 10
- 3.2 zasada *de minimis* 10
- 3.3 najlepszy interes dziecka 11

04

przewycięzanie częstych problemów w procesie wdrażania zakazu stosowania kar cielesnych 14

- 4.1 wzmacnianie zrozumienia zakazu w środowisku domowym 14
- 4.2 zwiększanie liczby zgłaszanych i przekazywanych przypadków 17

05

reagowanie na przypadki stosowania kar cielesnych..... 20

- 5.1 angażowanie dzieci w projektowanie usług i działań wobec przypadków 20
- 5.2 pozytywne działania wspierające rodziny 21
- 5.3 usługi ukierunkowane na dzieci 21
- 5.4 ustalanie progów 22

program Dzieciństwo bez przemocy

Zmienianie świata: Urzeczywistnianie dzieciństwa bez przemocy

Przyjęcie krajowego prawa zakazującego stosowania kar cielesnych wobec dzieci we wszystkich środowiskach, w tym w domu, to ogromne osiągnięcie. Stanowi ono jasne potwierdzenie, iż kara cielesna jest formą przemocy wobec dzieci, która nie jest już akceptowana społecznie oraz nie jest prawnie dozwolona. Z chwilą wprowadzenia zakazu, społeczeństwa oraz państwa mają obowiązek zapewnienia, iż zakaz ten zostanie skutecznie wdrożony. Kraje na całym świecie stają przed tym wyzwaniem a cel, jakim jest zniesienie kar cielesnych wobec dzieci jest obecnie silnie akcentowany w krajowych i regionalnych programach.

Region Morza Bałtyckiego jest niemal całkowicie “strefą zakazu stosowania kar cielesnych” wobec dzieci, gdyż 10 spośród 11 krajów w tym regionie zabroniło stosowania kar cielesnych we wszystkich środowiskach. Szwecja była pierwszym krajem na świecie, który wprowadził ten prawny zakaz w 1979 roku; następnie Finlandia (1983), Norwegia (1987), Dania (1997), Łotwa (1998), Niemcy (2000), Islandia (2003), Polska (2010), Estonia (2015) i Litwa (2017). Federacja Rosyjska nie wprowadziła jeszcze zakazu prawnego.

Region Morza Bałtyckiego jest zróżnicowany. Podczas gdy niektóre kraje w tym regionie mają prawie 40-letnie doświadczenie związane z wprowadzeniem zakazu prawnego, inne dopiero rozpoczęły ten proces, którego celem jest zapewnienie dzieciństwa wolnego od przemocy. Program Dzieciństwo bez przemocy (z ang. Non-Violent Childhoods) opiera się na bardzo wyraźnym zaangażowaniu i przywództwie, jakim wykazują się kreatorzy zmian w regionie. W ten program zaangażowani są politycy, urzędnicy państwowi, dostawcy usług, praktycy, badacze, orędownicy, środki masowego przekazu oraz obywatele, w tym dzieci, młodzież, a także rodzice.

Rozwój sytuacji w regionie Morza Bałtyckiego pokazuje, że można zmieniać postawy i zachowania oraz że normy społeczne mogą zostać zmienione na rzecz wspierającego wychowywania dzieci bez przemocy. Od czasu, kiedy krajowe zakazy weszły w życie, coraz więcej rodziców odrzuca stosowanie kar cielesnych w wychowaniu swoich dzieci. Jednak pomimo osiągniętego postępu, zbyt wiele dzieci nadal doświadcza przemocy fizycznej i emocjonalnej lub upokarzającego, i poniżającego traktowania.

Celem programu Dzieciństwa bez przemocy jest promowanie pełnego wdrożenia zakazu kar cielesnych wobec dzieci w regionie Morza Bałtyckiego poprzez wspólne, wielostronne planowanie i działania w tym zakresie. Program ten jest kierowany przez Sekretariat Rady Państw Morza Bałtyckiego przy współfinansowaniu przez Komisję Europejską. Partnerzy z pięciu krajów wspierają projekt opracowany przez ministerstwa i instytucje krajowe w regionie Morza Bałtyckiego: Ministerstwo Spraw Społecznych Estonii, Ministerstwo Spraw Społecznych i Zdrowia Finlandii, Ministerstwo Opieki Społecznej Łotwy, Rzecznika Praw Dziecka w Polsce oraz Ministerstwo Zdrowia i Spraw Społecznych Szwecji. Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children jest międzynarodowym partnerem tego programu.

W ramach programu Dzieciństwo bez przemocy opracowano zestaw poradników i kampanię skierowaną do rodziców, dzieci, praktyków, osób wspierających, a także decydentów. Każdy poradnik koncentruje się na określonym temacie: poradnik krok po kroku, wdrażanie zakazu w środowisku rodzinnym, pozytywne rodzicielstwo, kampanie podnoszące świadomość, świadczenie usług i śledzenie postępów. Ponadto, kampania podnosi świadomość w kwestii szkodliwego wpływu kar cielesnych i znaczenia posiadania przez dzieci zaufanych osób dorosłych, do których mogą się zwrócić. Poradniki i kampania dają inspirację, a także dostarczają wskazówek oraz praktycznych narzędzi, których celem jest zmiana społeczeństw oraz urzeczywistnienie idei dzieciństwa bez przemocy. Poradniki są oparte na doświadczeniach regionu Morza Bałtyckiego, ale przekazują kluczowe informacje i podkreślają najlepsze praktyki, które mają znaczenie nie tylko dla 11 państw w regionie, ale także dla Europy oraz dla całego świata.

Więcej informacji na temat poradników i kampanii można znaleźć na stronie www.childrenatrisk.eu/nonviolence

01

wprowadzenie i kluczowe wiadomości

Na całym świecie rodzina jest podstawową jednostką społeczeństwa i niezależnie od tego, jaką przyjmuje formę, odgrywa fundamentalną rolę w rozwoju, a także edukacji dziecka. W ten sposób daje ona najlepszą możliwość, aby wzmacniać pozycję dziecka i wspierać je w osiągnięciu pełnego potencjału. Jednakże rodzina może również, często nieumyślnie, negatywnie wpływać na rozwój dziecka, a w skrajnych przypadkach może nawet stanowić zagrożenie dla niego.

Kara cielesna jest najczęstszą formą przemocy doświadczanej przez dzieci na całym świecie. W najgorszych razie może prowadzić do poważnych obrażeń, a nawet śmierci. Nie ulega wątpliwości, iż należy zapobiegać takiemu traktowaniu dzieci, a sprawców pociągać do odpowiedzialności. Częściej, w wielu domach dzieci poddawane są przemocy fizycznej i emocjonalnej w różnym stopniu pod postacią “dyscypliny” lub edukacji lub w błędnym przekonaniu, że leży to w interesie dziecka.

Przekonanie, że stosowanie kar cielesnych leży w interesie dziecka było kiedyś szeroko akceptowane społecznie i prawnie. Jednak to już historia. Obecnie wiadomo, że fizyczne i upokarzające lub poniżające karanie dzieci jest nieskuteczną metodą dyscyplinującą oraz wiąże się z szeregiem negatywnych skutków zdrowotnych oraz behawioralnych. Na szczęście, obecnie znanych jest wiele innych sposobów tworzenia pozytywnych, przepełnioną troską i zaufaniem relacji między rodzicami lub opiekunami a dziećmi, z korzyścią dla obydwu stron.

Państwa są zobowiązane na podstawie międzynarodowego prawa praw człowieka do całkowitego zakazu i eliminacji kar cielesnych wobec dzieci we wszystkich środowiskach, w tym w środowisku domowym. Ponad połowa wszystkich państw członkowskich ONZ wprowadziła obecnie całkowity zakaz lub zobowiązała się do tego. Środowisko domowe jest zapewne najtrudniejszym obszarem, w którym również należy stawić czoła walce z przemocą wobec dzieci,

ponieważ państwa mogą być krytykowane za interwencję w sferę “prywatną”.

KLUCZOWE WIADOMOŚCI

Niniejszy poradnik zawiera następujące kluczowe wiadomości:

- Zapewnienie równej ochrony dla dzieci przed napaścią w środowisku domowym wymaga wyraźnego umocowania w przepisach, które jasno stanowią, iż jakakolwiek forma lub zakres kar fizycznych, czy jakakolwiek inna forma upokarzającego lub poniżającego karania dzieci jest niezgodna z prawem. Jest to niezbędny krok w tworzeniu dzieciństwa bez przemocy, biorąc pod uwagę tradycyjną prawną oraz społeczną akceptację dla pewnego zakresu kar cielesnych w wychowywaniu dzieci.
- Podstawowym celem tego zakazu jest powstrzymanie rodziców od stosowania przemocy lub innych okrutnych lub poniżających kar poprzez wspierające i edukacyjne a nie karne działania. Pomimo tego, wszystkie doniesienia o przemocy wobec dzieci powinny być odpowiednio zbadane wraz z zapewnieniem ochrony przed krzywdą.
- Powszechną obawą związaną z wprowadzeniem zakazu stosowania kar cielesnych jest fakt, iż tego typu sytuacja doprowadzi do zwiększonej liczby przypadków ścigania sądowego rodziców i podziału rodzin. Może to prowadzić do oporu wobec reform prawnych i społecznych oraz niechęci do zgłaszania podejrzanych lub już zidentyfikowanych przypadków przemocy domowej. Należy wprowadzić środki zachęcające do zgłaszania tego typu przypadków oraz lepszego zrozumienia zakazu jako edukacyjnego, a nie karnego narzędzia wśród dzieci, rodziców oraz innych opiekunów, a także wszystkich osób pracujących z dziećmi i dla dzieci.
- Ochrona jednostki, jaką jest rodzina i zapobieganie podziałowi to podstawowe cele systemu ochrony dzieci. Kiedy w środowisku domowym stwierdza się występowanie kar cielesnych, w najlepszym interesie dziecka leży najczęściej działanie mające na celu

wsparcie rodziców w zmianie ich zachowań oraz przywrócenie lub wzmocnienie zdolności rodziny do opieki nad dzieckiem. W przypadkach, w których nie ma możliwości, aby dziecko pozostało w swojej rodzinie bez doznania krzywdy, podstawową kwestią jest określenie, jaki jest najlepszy interes dziecka. Należy więc ustalić, co leży w najlepszym interesie dziecka, indywidualnie dla każdego przypadku, biorąc pod uwagę szczególne okoliczności każdego z nich.

02

kluczowe kwestie dotyczące zakazu w środowisku domowym

Zapewnienie równej ochrony dzieciom przed napaścią w środowisku domowym wymaga wyraźnego umocowania w przepisach, które jasno stanowią, iż jakakolwiek forma lub zakres kar fizycznych, czy jakakolwiek inna forma upokarzającego lub poniżającego karania dzieci jest niezgodna z prawem. Jest to niezbędny krok w tworzeniu dzieciństwa bez przemocy, biorąc pod uwagę tradycyjną prawną i społeczną akceptację dla pewnego zakresu stosowania kar cielesnych w wychowywaniu dzieci.

2.1 CZYM JEST „DOM”?

Obecnie dzieci dorastają w rodzinach zróżnicowanych pod wieloma względami. Na potrzeby niniejszego opracowania użyto zamiennie terminów „dom” i „rodzina” w odniesieniu do wszelkich środowisk domowych, w których żyje dziecko. Komitet Praw Dziecka ONZ stwierdza, iż interpretując Konwencję ONZ o Prawach Dziecka (UNCRC), termin rodzina należy interpretować w szerokim znaczeniu, wliczając w to biologicznych, adopcyjnych lub zastępczych rodziców lub, w stosownych przypadkach, członków dalszej rodziny lub społeczności, zgodnie z lokalnym zwyczajem.¹

UNCRC postrzega rodzinę jako podstawową grupę społeczeństwa i środowisko naturalne dla wzrostu, a także dobrobytu dzieci. Wymaga od państw poszanowania i wspierania rodzin oraz poszanowania praw, a także obowiązków rodziców oraz opiekunów w zapewnieniu dziecku właściwego wychowania oraz wskazówek. Komitet Praw Dziecka jasno stwierdza, że interpretacja „właściwego” kierunku wychowania i wskazówek musi być zgodna ze wszystkimi

artykułami Konwencji, a to nie pozostawia miejsca na usprawiedliwienie brutalnych lub innych okrutnych lub poniżających form dyscypliny.²

2.2 CZYM JEST „KARA CIELESNA”?

Komitet ds. Praw Dziecka definiuje karę cielesną jako „każdą karę z zastosowaniem siły fizycznej, której celem jest spowodowanie bólu lub dyskomfortu w jakimkolwiek – choćby najmniejszym – stopniu”.³ Kara cielesna często polega na biciu dzieci ręką lub narzędziem - na przykład kijem, pasem, butem, czy drewnianą łyżką lub, na przykład, na kopaniu, potrząsaniu lub rzucaniu dzieckiem, szczypaniu, ciągnięciu za włosy lub uderzaniu po uszach, zmuszaniu go do pozostawiania w niewygodnych pozycjach, przypalaniu, powodowaniu u niego oparzeń lub przymusowym karmieniu. Obejmuje również niefizyczne formy kary, które są również okrutne i poniżające, a zatem niezgodne z Konwencją – takie, które poniżają, upokarzają, grożą, przerażają lub ośmieszają dziecko. Zdaniem Komitetu kary cielesne są zawsze poniżające.⁴

¹ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 14 (2013) na temat prawa dziecka do priorytetowego traktowania jego najlepszego interesu (art.3, ust.1), ust.59

² Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 8 (2006) na temat „Prawa dziecka do ochrony przed karami cielesnymi i innymi okrutnymi lub poniżającymi formami karania” (art. 19, 28, ust. 2 oraz 37, m.in.)”, ust. 27-28.

³ Ibid, ust 11.

⁴ Ibid.

2.3 POTRZEBA CAŁKOWITEGO I WYRAŹNEGO ZAKAZU

Międzynarodowe prawo praw człowieka nie pozostawia wątpliwości, że stosowanie kar cielesnych narusza prawo dziecka do poszanowania jego ludzkiej godności i integralności fizycznej, a także narusza prawo do zdrowia, rozwoju, edukacji oraz wolności od tortur, a także innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karan. W krajach, w których stosowanie kar cielesnych wobec osób dorosłych jest zabronione, legalność kar cielesnych wobec dzieci narusza ich prawo do nie bycia dyskryminowanymi przez prawo ze względu na wiek. Ten rodzaj dyskryminacji jest wyraźnym odzwierciedleniem niskiego statusu dzieci w społeczeństwie, wzmacniając pogląd na temat dzieci jako dóbr, a nie indywidualnych osób, czy też pełnoprawnych posiadaczy praw.

W wielu krajach lub w różnych częściach populacji fizyczna lub inna upokarzająca kara jest nadal postrzegana jako niezbędna w skutecznym wychowaniu i edukacji dzieci lub jako prawo religijne lub kulturowe, czy też konieczność. Biorąc pod uwagę tradycyjną akceptację prawną i społeczną kar cielesnych, Komitet Praw Dziecka zasugerował, aby - oprócz uchylecia praw dopuszczających kary cielesne - zakaz wymagał jednoznacznego umocowania w przepisach, aby wyraźnie stwierdzić, iż jakiegokolwiek forma kary fizyczna w jakimkolwiek stopniu lub jakiegokolwiek inna forma upokarzającej lub poniżającej kary jest bezprawna w każdym środowisku.⁵

ZAKAZ KAR CIELESNYCH ZOSTAJE OSIĄGNIĘTY W PRZYPADKU, GDY:

- prawodawstwo wyraźnie zabrania - lub jest wyraźnie interpretowane jako zakazujące - wszystkich kar cielesnych i innych okrutnych oraz poniżających kar
- użyty język jest jasny i pozbawiony możliwości błędnej interpretacji
- prawo nie może pozostawiać wątpliwości, iż dzieci nie powinny być fizycznie karane, ani nie powinny doświadczać upokarzających lub poniżających kar.
- nie ma luk prawnych, które mogłyby być stosowane przez osoby starające się usprawiedliwić lub bronić stosowanie pewnego zakresu kar wobec dzieci
- wszystkie argumenty broniące stosowania lub upoważniające do wymierzania kar cielesnych zostają uchylone (zniesione), tak aby prawo karne dotyczące napaści stosowało się w równym stopniu do napaści na dzieci, jak i na dorosłych, niezależnie od tego, czy jest ona określana jako element dyscyplinujący lub kara.

ZAKAZ STOSOWANIA KAR CIELESNYCH NIE ZOSTAJE OSIĄGNIĘTY W PRZYPADKU, GDY:

- prawo nie odnosi się jednoznacznie do kar cielesnych, na przykład przepisy zabraniające "wszelkich form przemocy" lub potwierdzające prawo dziecka do "poszanowania ludzkiej godności i integralności fizycznej". Biorąc pod uwagę tradycyjną akceptację stosowania kar cielesnych w wychowywaniu dzieci, wątpliwym jest, aby prawo to było postrzegane i interpretowane jako zabraniające kar cielesnych. Prawo, które zakazuje stosowania "kar cielesnych, które powodują krzywdę" może być interpretowane jako takie, które nie zabrania stosowania wszystkich kar cielesnych, przez tych, którzy wierzą, że kara fizyczna jest szkodliwa wyłącznie wtedy, gdy osiąga pewien stopień natężenia. Prawo musi jasno określać, że kara cielesna jest zabroniona niezależnie od poziomu jej natężenia, częstotliwości oraz od tego, czy wyrządziła czy też miała wyrządzić szkodę.
- prawo ogranicza, bardziej niż zakazuje stosowania kar cielesnych (na przykład w przypadku dzieci starszych kara byłaby niezgodna z prawem, ale już w przypadku młodszych dzieci byłaby dopuszczalna lub prawo zakazuje używania narzędzia, ale przyzwala na klapsy) - tak zwane "prawo kompromisowe" - nie powoduje osiągnięcia pełnego zakazu.

2.4 NEGATYWNE SKUTKI KAR CIELESNYCH

Kara cielesna jest najczęstszą formą przemocy wobec dzieci. Średnio około 80 procent dzieci na całym świecie doświadcza jakiejś formy "dyscyplinującej" przemocy w domu (kara fizyczna i/ lub agresja psychologiczna)⁶ oraz szacunkowo 1,3 miliarda dzieci w wieku od 1 do 14 lat doświadczyło kary cielesnej w ciągu jednego roku.⁷ Młodsze dzieci,⁸ dzieci z niepełnosprawnością,⁹ a także dzieci LGBTQIA są szczególnie podatne na kary fizyczne, podczas gdy starsze dzieci są często narażone na bardziej emocjonalną przemoc. Doświadczenie kar cielesnych może być również zależne od płci, ponieważ dziewczęta i chłopcy mogą doświadczać różnych rodzajów kar oraz mogą być karani za różne zachowania.

Niebezpieczeństwa związane z karami cielesnymi są znaczące i dalekosiężne. Oprócz bezpośrednich szkód fizycznych, coraz większa liczba badań łączy kary cielesne z gorszym zdrowiem psychicznym, słabszym rozwojem mózgu, gorszym rozwojem moralnym oraz wynikami edukacyjnymi, a także zwiększoną agresją, zachowaniami antyspołecznymi oraz zniszczonymi relacjami rodzinnymi.¹⁰ Wiele z tych negatywnych skutków może utrzymywać się w wieku dorosłym,

5 Ibid, ust. 34.

6 Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci, Ukryty w zasięgu wzroku (Nowy Jork: UNICEF, 2014).

7 Znac przemoc w dzieciństwie, skończyć z przemocą w dzieciństwie. Raport globalny 2017 (New Delhi: Know Violence in Childhood, 2017).

8 Dzieciństwo bez przemocy: odejście od kar cielesnych w regionie Morza Bałtyckiego, Raport z Konsultacji Krajowych w Szwecji, 8-10 maja 2017 r.

9 Hendricks, C., Lansford, JE, Deater-Deckard, K., Bornstein, M., "Associations between Child Disabilities and Caregiver Discipline and Violence in Low- and Middle-Income Countries" ["Związki między niepełnosprawnością dzieci a dyscypliną i przemocą stosowaną przez opiekunów w krajach o niskim i średnim dochodzie"], Child development 2014 (85 (2)) 513-531

10 Gershoff, ET, "Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review" ["Kara cielesna stosowana przez rodziców i powiązane z tym zachowania oraz doświadczenia dzieci: przegląd meta-analityczny oraz teoretyczny"], Psychological Bulletin 2002 (128 (4)), 539-579; Gershoff, ET, Grogan-Kaylor, A.,

w tym słabsze zdrowie psychiczne oraz zwiększona akceptacja i stosowanie przemocy w późniejszym życiu, w szczególności doświadczanie przemocy ze strony partnera, zarówno jako ofiara, jak i sprawca.¹¹

Dowody szkodliwości kar cielesnych stanowią dodatkowe argumenty przemawiające za zakończeniem ich stosowania, ale ważne jest, aby mieć na uwadze, iż chodzi przede wszystkim o prawa dzieci. Nie potrzeba dowodów dotyczących negatywnych skutków stosowania kar fizycznych wobec kobiet, osób starszych lub jakiegokolwiek innej grupy, aby wiedzieć, że należy je zakończyć - wystarczy, że naruszają one prawa podstawowe.

2.5 POZYTYWNY WPŁYW WYELIMINOWANIA KAR CIELESNYCH W ŚRODOWISKU DOMOWYM

Istnieją silne dowody potwierdzające pozytywne zmiany w postawach i zachowaniu dyscyplinującym oraz edukacji dzieci po wprowadzeniu zakazu stosowania kar cielesnych, co można zaobserwować w regionie Morza Bałtyckiego, dzięki podobnym badaniom przeprowadzonym w wielu krajach przed reformą prawa oraz po niej.

PRZYKŁADY

W Szwecji odnotowano stały spadek akceptacji i stosowania kar fizycznych wśród osób dorosłych od przyjęcia zakazu w 1979 roku. Około połowa dzieci była regularnie karana w formie klapsów w latach siedemdziesiątych; odsetek ten spadł do około jednej trzeciej w latach osiemdziesiątych i do kilku procent po roku 2000. Zmiana została osiągnięta dzięki wielu środkom wdrażanym w różnych politykach sektorowych, w tym kompleksowej narodowej kampanii edukacyjnej prowadzonej przez Ministerstwo Sprawiedliwości, która skutkowała bardzo wysokim poziomem świadomości na temat prawa.¹²

Podobnie w Finlandii, wprowadzeniu zakazu towarzyszyła publiczna kampania edukacyjna, której skutkiem był wysoki poziom świadomości zakazu.¹³ Akceptacja kar cielesnych wśród osób dorosłych stale spadała z 43% w 1983 roku, kiedy zakaz został osiągnięty, do 34% w 2002 roku, 29% w 2006 roku, 15% w 2014 roku i 13% w 2017 roku.¹⁴

W Niemczech liczba młodzieży raportująca „pobicie” spadła z 30% w 1992 roku do 3% w 2002 roku, dwa lata po wprowadzeniu zakazu.

W Polsce, gdzie zakaz został wprowadzony w 2010 roku, akceptacja „klapsów” spadła o 32% w ciągu ośmioletniego okresu, z 78% w 2008 roku do 46% w 2016 roku.¹⁵

CZYNNIKI, KTÓRE PRZYCZYNIŁY SIĘ DO SUKCESU SZWEDZKIEGO ZAKAZU W ŚRODOWISKU DOMOWYM:

- Silny konsensus polityczny leżący u podstaw zakazu prawnego był istotnym warunkiem wstępnym jego późniejszego wdrożenia.
- Funkcjonujące państwo opiekuńcze ma podstawowe znaczenie, w tym dostępność ochrony socjalnej, usług socjalnych i profilaktycznej opieki zdrowotnej dla wszystkich oraz wysoki poziom edukacji oraz równości ekonomicznej, a także międzypłciowej.
- Wejście dzieci w przestrzeń publiczną w bardzo młodym wieku (ośrodki opieki dziennej oraz przedszkola) oznacza, że przypadki są łatwiejsze do zidentyfikowania.
- Kampanie podnoszące świadomość rozpoczęły się jeszcze przed przyjęciem prawa i były kontynuowane później. Główne materiały związane z kampanią zostały rozpowszechnione do wszystkich gospodarstw domowych i były dostępne w wielu językach.
- Niezależny Rzecznik Praw Dziecka został ustanowiony w 1993 roku, co przyczyniło się do wzrostu świadomości praw dziecka i ich roli jako członków społeczeństwa.
- Badania, analizy i dowody dostarczają informacji o trwającym procesie wdrażania - szczególne znaczenie mają okresowe oceny skutków wprowadzenia zakazu.

¹⁰ "Spanking and Child Outcomes: Old Controversies and New Meta-Analyses" ["Klasy a wyniki dzieci: stare kontrowersje i nowe metaanalizy"], Journal of Family Psychology 2016 (30 (4)), 453-469

¹¹ Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, Kary cielesne wobec dzieci: przegląd badań dotyczących ich wpływu i związków, dokument roboczy (Londyn: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, 2016 r.); Temple, JR, Choi, HJ, Reuter, T., Wolfe, D., Taylor, CA, Madigan, S., Scott, LE, "Childhood Corporal Punishment and Future Perpetration of Physical Dating Violence" ["Kary cielesne wobec dzieci i przyszłe sprawstwo przemocy fizycznej na randkach"], Journal of Pediatrics 2017, opublikowane online 4 grudnia 2017 r.

¹² Modig, C. (2009), Nigdy więcej przemocy - Trzydzieści lat po zniesieniu przez Szwecję kary cielesnej, Save the Children, Szwecja i szwedzkie Ministerstwo Zdrowia i Spraw Socjalnych.

¹³ Central Union for Child Welfare (2012), Postawy wobec przemocy dyscyplinarnej, Finlandia: Central Union for Child Welfare & Taloustutkimus Oy.

¹⁴ Dzieciństwo bez przemocy: odejście od kar cielesnych w regionie Morza Bałtyckiego, Raport z Krajowych Konsultacji w Finlandii, 19-20 czerwca 2017 r.

¹⁵ Chociaż liczba ta wzrosła do 52% w 2017 roku. Zobacz Rzecznik Praw Dziecka, Przemoc w wychowaniu - Czas to skończyć! Raport Rzecznika Praw Dziecka 2017, Warszawa: Biuro

Rzecznika Praw Dziecka.

03

zasady wdrażania zakazu w środowisku domowym

Podstawowym celem tego zakazu jest powstrzymanie rodziców od stosowania przemocy lub innych okrutnych lub poniżających kar poprzez wspierające i edukacyjne - a nie karne - działania.

Pomimo tego, wszystkie doniesienia o przemocy wobec dzieci powinny być odpowiednio zbadane wraz z zapewnieniem ochrony przed krzywdą.¹⁶

Zasady opisane poniżej przyczyniają się do zagwarantowania, że cel edukacyjny dotyczący zakazu wszelkich kar cielesnych w środowisku domowym zostanie osiągnięty, a zakaz ten nie doprowadzi do "nadmiernego ścigania sądowego" rodziców.

3.1 WYKORZYSTANIE NIEZBĘDNEJ SIŁY DO OCHRONY LUDZI PRZED KRZYWDĄ¹⁷

Rodzicielstwo i troska o dzieci, szczególnie bardzo małe, wymaga oczywiście częstych fizycznych działań oraz interwencji, aby chronić ich przed niebezpieczeństwem. Działania ochronne są zupełnie odmienne od celowego i karnego użycia siły, którego celem jest spowodowanie pewnego stopnia bólu, dyskomfortu lub upokorzenia. Prawo we wszystkich krajach - w sposób wyraźny lub pośredni - pozwala na użycie niezbędnej siły bez cech represyjnych w celu ochrony ludzi.

Powszechnym sprzeciwem wobec zakazu stosowania kar cielesnych jest błędna obawa, że rodzicom nie uda się chronić dziecka, zwłaszcza małego, przed zagrożeniami, takimi jak dotknięcie gorącej powierzchni lub włóczenie się po ruchliwej drodze. Jak wyjaśnił Komitet Praw Dziecka ONZ: "Jako dorośli dobrze wiemy, jaka jest różnica pomiędzy ochronnym działaniem fizycznym a atakiem represyjnym; rozróżnienie takie w odniesieniu do działań angażujących dzieci nie jest już trudne".¹⁸

3.2 ZASADA DE MINIMIS¹⁹

Zasada de minimis oznacza, iż prawo nie zajmuje się trywialnymi kwestiami. Zgodnie z nią, w przypadkach napaści mniejszej rangi ściganie karne jest możliwe tylko w wyjątkowych okolicznościach. W ten sposób równa ochrona dzieci przed napaścią, w tym w rodzinie, nie oznacza, że wszystkie przypadki kar cielesnych wobec dzieci ze strony rodziców, które to przypadki zwróciły uwagę władz, powinny prowadzić do ścigania sądowego - tak jak to nie miałyby miejsca we wszystkich przypadkach napaści na dorosłych.

Państwa muszą opracować odpowiednie mechanizmy informowania oraz przekazywania przypadków do służb, a także badać wszystkie doniesienia o przemocy wobec dzieci. Zależność dzieci od rodziców i wyjątkowa intymność w relacjach rodzinnych oznacza, że decyzje o ściganiu sądowym rodziców lub formalnej interwencji w rodzinie w inny sposób powinny być podejmowane bardzo ostrożnie. Wątpliwym jest, aby w wielu przypadkach ściganie sądowe rodziców leżało w najlepszym interesie dziecka i powinno mieć miejsce tylko wtedy, gdy jest to konieczne, aby chronić dziecko przed poważną krzywdą. Ważne jest zapewnienie skutecznej współpracy między organami ścigania i służbami ochrony socjalnej lub ochrony dzieci, aby przypadki, które nie będą skutkować ściganiem sądowym, były odpowiednio monitorowane wraz z zabezpieczeniem usług wspomagających dla dziecka oraz rodziców.

¹⁶ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 8 (2006) "Prawo dziecka do ochrony przed karami cielesnymi i innymi okrutnymi lub poniżającymi formami karania (art. 19, 28, ust. 2 i 37 m.in.)", ust. 40.

¹⁷ Ibid, ust. 14-1

¹⁸ Ibid, ust. 14.

¹⁹ Ibid, ust. 40-41.

3.3 NAJLEPSZY INTERES DZIECKA²⁰

Konwencja ONZ o Prawach Dziecka daje dziecku prawo, aby jego najlepszy interes został określony i brany pod uwagę jako główny punkt odniesienia we wszystkich działaniach lub decyzjach, które go dotyczą, zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej. Komitet Praw Dziecka definiuje ten proces jako jedną z czterech ogólnych zasad interpretacji oraz wdrażania wszystkich praw dziecka.

KOMITET PODKREŚLA, ŻE NAJLEPSZY INTERES DZIECKA TO KONCEPCJA, W SKŁAD KTÓREJ WCHODZĄ TRZY ELEMENTY:²¹

- **Prawo materialne:** gwarancja, że to prawo zostanie wdrożone za każdym razem, gdy zostanie podjęta decyzja dotycząca dziecka, grupy dzieci lub dzieci w ogólnym rozumieniu oraz że można się na nie powołać przed sądem.
- **Podstawowa, interpretacyjna zasada prawna:** jeżeli przepis prawny może być interpretowany na kilka sposobów, należy wybrać interpretację, która najskuteczniej służy najlepszemu interesowi dziecka – w oparciu o wszystkie prawa ujęte w Konwencji i jej fakultatywnych protokołach.
- **Reguła postępowania:** ocena i ustalenie najlepszego interesu dziecka wymagają gwarancji proceduralnych, a państwa muszą być w stanie wykazać, iż jego interesy zostały wyraźnie uwzględnione przy podejmowaniu decyzji, w tym: co jest najlepsze w interesie dziecka; na jakich kryteriach opiera się decyzja; oraz jak interes dziecka został uwzględniony względem innych.

Koncepcja najlepszego interesu dziecka jest elastyczna i dostosowawcza, a także ma być interpretowana oraz wdrażana przez ustawodawców, sądownictwo oraz inne organy, zależnie od przypadku w zgodzie ze wszystkimi artykułami Konwencji. W kwestii poszczególnych decyzji najlepszy interes dziecka musi być ustalony i określony z uwzględnieniem szczególnych okoliczności danego dziecka. W przypadku decyzji zbiorowych – podejmowanych przez ustawodawcę - najlepszy interes dziecka w rozumieniu ogólnym musi być ustalony oraz określony z uwzględnieniem okoliczności poszczególnych grup i/lub dzieci w rozumieniu ogólnym.²²

PODZAS OCENY NAJLEPSZEGO INTERESU DZIECKA KOMITET PODKREŚLIŁ POTRZEBĘ ROZWAŻENIA NASTĘPUJĄCYCH KWESTII:

- poglądów i tożsamości dziecka
- środowiska rodzinnego i utrzymania stosunków w stosownych przypadkach
- opieki, w tym ciągłości opieki, ochrony, a także bezpieczeństwa dziecka
- podatności dziecka
- prawa dziecka do zdrowia, rozwoju oraz edukacji.

Komitet jasno sprecyzował, że jakiegokolwiek zakres kar cielesnych lub innych form okrutnego lub poniżającego karania nie może być usprawiedliwiony jako leżący w najlepszym interesie dziecka. Komitet stwierdził, że “interpretacja najlepszego interesu dziecka musi być zgodna z całą Konwencją, w tym z obowiązkiem ochrony dzieci przed wszelkimi formami przemocy” oraz że nie można go używać w celu uzasadnienia praktyk, w tym kar cielesnych, które są sprzeczne z godnością dziecka, a także prawem do integralności fizycznej.²³

Zapobieganie podziałowi rodziny oraz zachowanie jedności rodziny to ważne elementy Konwencji i systemu ochrony dzieci. Odseparowanie dziecka od rodzica i/lub ściganie sądowe rodzica może być wyłącznie określone jako zgodne z najlepszym interesem dziecka w skrajnych przypadkach, w których bezpieczeństwo oraz zdrowie dziecka są zagrożone. Podstawowym celem zakazu kar cielesnych wobec dzieci w rodzinie jest zapobieganie przemocy wobec dzieci poprzez zmianę postaw i zachowań w celu promowania pozytywnych, partycypacyjnych form wychowywania dzieci bez stosowania przemocy.

²⁰ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 5 (2003) “Ogólne środki realizacji Konwencji o prawach dziecka” (art.4, 42 i 44, ust. 6) “i Komentarz ogólny nr 14 (2013), “Prawo dziecka do priorytetowego traktowania jego najlepszego interesu (art.3, ust. 1)”.

²¹ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 14 (2013) na temat prawa dziecka do priorytetowego traktowania jego najlepszego interesu (art.3, ust.1), ust.6.

²² Ibid, ust. 34.

²³ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 8 (2006) “Prawo dziecka do ochrony przed karami cielesnymi i innymi okrutnymi lub poniżającymi formami karania (art 19, 28, ust. 2, i 37, m.in.)”, ust. 26.

04

przewycięzanie częstych problemów w procesie wdrażania zakazu stosowania kar cielesnych

Powszechną obawą związaną z wprowadzeniem zakazu stosowania kar cielesnych jest kwestia, iż zakaz ten doprowadzi do częstszego ścigania sądowego rodziców oraz podziału rodzin. Może to prowadzić do oporu wobec reform prawnych oraz społecznych, a także niechęci do zgłaszania podejrzanych lub już zidentyfikowanych przypadków stosowania przemocy domowej. Należy wprowadzić środki zachęcające do zgłaszania takich przypadków w celu lepszego zrozumienia zakazu jako edukacyjnego, a nie karnego narzędzia wśród dzieci, rodziców oraz innych opiekunów, a także wszystkich osób pracujących z dziećmi i na rzecz dzieci.

4.1 WZMACNIANIE ZROZUMIENIA ZAKAZU W ŚRODOWISKU DOMOWYM

Przeciwnicy wprowadzenia zakazu stosowania kar cielesnych w środowisku domowym często sugerują, że doprowadzi on do zwiększonego ścigania sądowego lub pozbawiania wolności rodziców lub spowoduje odebranie prawa do opieki nad dzieckiem. Jednak w państwach, w których wprowadzono taki zakaz nie ma dowodów na poparcie tego poglądu. Pomimo braku dowodów obawa przed zwiększonym ściganiem sądowym rodziców w wyniku nałożenia zakazu może stanowić istotną barierę dla reformy w tym zakresie. Ponadto, kwestia kar cielesnych wobec dzieci osobiście dotyka wielu ludzi. Znaczna liczba osób była bita w dzieciństwie, a wielu rodziców biło swoje dzieci, a przecież nie lubimy źle myśleć o naszych rodzicach ani o naszym własnym rodzicielstwie. Taka sytuacja może utrudniać pełne

współczucia, logiczne i oparte na prawach rozważanie omawianej kwestii. W wielu krajach kary cielesne pozostają głęboko zakorzenioną tradycyjną praktyką, nawykiem przekazywanym z pokolenia na pokolenie jako część kultury wychowywania dzieci, w niektórych przypadkach wspierany przez przekonania religijne. W rezultacie, kwestionowanie “prawa” lub “obowiązku” rodziców lub innych opiekunów do stosowania kar cielesnych może czasami spotkać się ze znacznym sprzeciwem.

Odniesienie do tych problemów musi stanowić część strategii wdrażania zakazu w środowisku domowym.²⁴ Istotne środki zaradcze oraz podejścia omówiono poniżej, co może przyczynić się do lepszego zrozumienia i świadomości tego zakazu, a także do zwiększenia poparcia dla zakazu oraz przyczynienia się do zmiany postaw, a także zachowań w odniesieniu do przemocy stosowanej w wychowaniu dzieci.

24 Typowe pytania i zastrzeżenia dotyczące zakazu kar cielesnych w środowisku domowym są omówione w serii broszur dostępnych w ponad dziesięciu językach: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children i Save the Children, Szwecja (2017 r.), Zakaz wszelkich kar cielesnych wobec dzieci: Odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania.

4.1.1 KAMPANIE ZWIĘKSZAJĄCE ŚWIADOMOŚĆ

Podnoszenie świadomości jest istotnym elementem budowania konsensusu w zakresie wspierania prawa i osiągania zmian zachowań oraz transformacji społecznej. Obejmuje informowanie osób jak i społeczności o ramach prawnych, wpływie kar cielesnych, korzyściach płynących z pozytywnego rodzicielstwa oraz możliwościach wsparcia dla rodziców, a także dzieci. W krajach, które wprowadziły całkowity zakaz zidentyfikowano szereg kluczowych elementów działań podnoszących świadomość, które są szczególnie przydatne do budowania świadomości i wsparcia prawa oraz zmiany zachowań. Kampanie powinny być rozwojowe, długofalowe i mieć szeroką grupę docelową. Zmiana postaw i praktyk, które były stosowane od dłuższego czasu, będzie wymagała stałego wysiłku. Dlatego należy wprowadzić plany i finansowanie długofalowych oraz powtarzających się działań, które bazują na doświadczeniach poprzednich kampanii, a także inicjatyw oraz je kontynuują.²⁵

Kampanie powinny motywować rodziców i opiekunów poprzez zwiększanie świadomości na temat negatywnego wpływu kar cielesnych na zdrowie oraz rozwój dzieci. Informacje na temat pozytywnego rodzicielstwa i korzyści strategii rodzicielstwa bez przemocy w celu wspierania zdrowego rozwoju dzieci, zmniejszania stresu, a także wzmacniania relacji rodzic-dziecko mają również kluczowe znaczenie dla stymulowania zmian w postawach oraz zachowaniach.

Skuteczne kampanie muszą odnosić się do kwestii usprawiedliwiania kar cielesnych opartych na kulturze lub religii, w tym poprzez wykorzystanie dowodów oraz badań, a także argumentów kulturowych oraz teologicznych w celu zmiany błędnych przekonań, postaw jak i wierzeń. Powinny również zaszczepiać obowiązek działania, taki jak kampania *Zobacz, usłysz, opowiedz*, wprowadzona w pięciu krajach europejskich, która zachęca oraz umożliwia ludziom dostrzeganie oznak przemocy, a także podejmowanie działań.

Zarówno przed reformą prawa, jak i po jej wprowadzeniu, edukacja publiczna skierowana do rodziców oraz dzieci powinna podkreślać cel zakazu, a także sposób jego realizacji. W celu rozwiania powszechnej obawy, iż zakaz ten doprowadzi do zwiększonego ścigania sądowego rodziców, należy podkreślić następujące kluczowe kwestie.

Głównym celem zakazu stosowania kar cielesnych wobec dzieci w rodzinie jest zapobieganie przemocy wobec dzieci poprzez zmianę postaw oraz zachowań, podkreślając prawa dzieci do równej ochrony przed napaścią oraz promowanie pozytywnych form wychowywania dzieci, które nie opierają się na przemocy.

Równa ochrona dzieci oznacza, że napaść na dziecko będzie przestępstwem, tak jak miałyby to miejsce w sytuacji osoby dorosłej. Jednakże uznanie za niezgodne z prawem wszystkich kar cielesnych wymierzanych przez rodziców nie oznacza automatycznego lub częstego ścigania sądowego rodziców. Dzieje się to bardzo rzadko, zawsze z uwzględnieniem najlepszego interesu dziecka, ponieważ jest ono blisko związane oraz zależne od swoich rodziców. Ściganie sądowe powinno mieć miejsce wyłącznie w sytuacji, gdy jest jedynym sposobem ochrony dziecka.

Podczas gdy ataki o pomniejszym znaczeniu na osoby dorosłe dokonane przez inne osoby dorosłe są wyraźnie niezgodne z prawem, bardzo rzadko sprawy takie trafiają na wokandę, ze względu na zasadę *de minimis*, zgodnie z którą prawo nie zajmuje się błahymi kwestiami. Pomniejsze ataki na dzieci mają jeszcze mniejsze prawdopodobieństwo trafienia na wokandę z powodu trudności w uzyskaniu odpowiednich dowodów. Nazywanie napaści „nieznaczną” nie oznacza, że jest nieistotna, lub też powinna zostać zignorowana, czy też uznana za zgodną z prawem; oznacza, że reakcja musi być raczej edukacyjna, pozytywna i wspierająca niż negatywna czy też karna.

W nielicznych przypadkach, w których zawiodły inne działania wspomagające i w których przekazanie dziecka pod opiekę zastępczą lub postępowanie karne jest konieczne w celu jego ochrony przed niebezpieczeństwem, łatwiej będzie chronić dziecko, ponieważ sprawca nie będzie już mógł opierać się na przepisach, które dopuszczają pewien poziom przemocy wobec dziecka. Obejmuje to obronę prawną „uzasadnionej kary” lub praw, które zapewniają „prawo do korygowania zachowań dziecka” rodzicom i innym opiekunom.

PRZYKŁADY

W Szwecji szeroko zakrojona kampania, finansowana przez rząd, była prowadzona przed reformą prawa oraz po jej wprowadzeniu w 1979 roku. Obejmowała ona dostarczenie broszury do każdego gospodarstwa domowego. Informacje zostały również umieszczone na opakowaniach mleka, aby podnieść świadomość wśród dzieci i dorosłych oraz aby zachęcać do dyskusji w samej rodzinie. Kampania zaowocowała bardzo wysokim poziomem świadomości publicznej na temat prawa. Do 1981 roku ponad 90% szwedzkich rodzin było świadomych zakazu stosowania kar cielesnych.²⁶

Zwiększanie świadomości w zakresie praw dziecka do wolności od przemocy, zagrożeń związanych z jej wykorzystaniem oraz dostępnych pozytywnych alternatyw powinno prowadzić do

²⁵ Zobacz na przykład https://www.unicef.org/cbsc/index_42352.html i kary cielesne w regionie Morza Bałtyckiego, Krajowy Raport Konsultacyjny, Estonia, 15-17 listopada 2017 r. Konsultacje w Szwecji, maj 2017 r.

²⁶ Modig, C. (2009), *Nigdy więcej przemocy - Trzydzieści lat po zniesieniu przez Szwecję kary cielesnej*, Save the Children, Szwecja i szwedzkie Ministerstwo Zdrowia i Spraw Socjalnych.

zmniejszenia tolerancji dla przemocy wobec dzieci w społeczeństwie. W konsekwencji, w niektórych krajach, gdzie aktywnie wprowadzono zakaz zaobserwowano wzrost liczby zgłoszeń napaści na dzieci, w szczególności gdy zakaz łączy się z obowiązkiem zgłoszenia. Wzrost liczby zgłoszeń pozwala na zwiększenie działań służb społecznych i służb ochrony dzieci w celu wsparcia rodzin, które potrzebują pomocy w tym zakresie, ale niekoniecznie prowadzi do zwiększenia liczby spraw, które trafiają na wokandę.

W Szwecji doniesienia o napaściach na dzieci wzrosły po wprowadzeniu zakazu. Jednak zdecydowana większość dotyczyła napaści o pomniejszym znaczeniu, co sugeruje, że dzieci zagrożone przemocą zostały zidentyfikowane przed spowodowaniem u nich poważnych obrażeń.²⁷ W rzeczywistości zakaz nie doprowadził do wzrostu liczby spraw, które są ścigane sądownie, a badania wykazały, że wyroki skazujące występują tylko w przypadkach, gdy istnieją wyraźne dowody potwierdzające spowodowanie u dziecka krzywdy w świetle Kodeksu Karnego. Od czasu przyjęcia zakazu nie ma również oznak zwiększenia liczby dzieci objętych alternatywną opieką z powodu kar cielesnych.²⁸

ZWIĘKSZENIE ŚWIADOMOŚCI WŚRÓD NOWO PRZYBYŁYCH DZIECI I RODZICÓW

Kraje, w których osiągnięto silny konsensus społeczny i poparcie dla prawnego zakazu stosowania kar cielesnych mogą potrzebować ponownego rozważenia swoich strategii oraz przyjęcia nowych sposobów dotarcia do nowo przybyłych dzieci, a także rodziców. Dostarczone informacje powinny uwzględniać różnice kulturowe, różnice w postrzeganiu dzieci oraz przemocy tak, aby przyczynić się nie tylko do świadomości prawnej, ale także do rosnącej zmiany postaw i zachowań. Migranci oraz uchodźcy mają możliwości, aby stać się orędownikami zmian postaw oraz zachowań wśród osób z podobnych środowisk oraz kultur.

PRZYKŁADY

Doświadczenie z Finlandii wykazało, że dostarczanie informacji może mieć znaczenie, jeśli jest ono połączone z doradztwem, a także z poradnictwem w codziennym życiu rodzinnym.²⁹

W Szwecji internetowa klinika młodzieżowa jest zarządzana przez radę regionu w Sztokholmie. Informacje na temat klinik młodzieżowych są dostępne on-line w pięciu najpopularniejszych językach migrantów oraz osób ubiegających się o azyl. Kliniki młodzieżowe wspólnie ze Szwedzką Agencją ds. Młodzieży i Społeczeństwa Obywatelskiego opracowują kursy szkoleniowe powiązane z niniejszą stroną internetową.³⁰

4.1.2 WYKORZYSTYWANIE MEDIÓW W CELU INFORMOWANIA SPOŁECZEŃSTWA

Wielu dziennikarzy i ludzi mediów aktywnie informuje o sprawach związanych z rodzinami, w tym o przemoc domowej, prawach dzieci, a także kobiet oraz o ewoluującym rozumieniu rodziny oraz rodzicielstwa we współczesnym społeczeństwie. Dziennikarze często ściśle współpracują ze społeczeństwem obywatelskim, realizując role związane ze zwiększaniem świadomości, dostarczaniem informacji oraz działaniami edukacyjnymi.

Doświadczenie z regionu Morza Bałtyckiego pokazało, że media mogą odgrywać istotną rolę w podnoszeniu tematów ochrony dzieci w debacie publicznej, w tym informacji w zakresie kar cielesnych oraz pozytywnym rodzicielstwie. W niektórych krajach doniesienia medialne o naruszeniach praw dziecka w instytucjach pomogły wyrzucić presję społeczną na agencje państwowe tak, aby wywiązywały się one ze swoich obowiązków w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa dzieciom.

Państwa, które planują wprowadzenie zakazu oraz te starające się skutecznie wdrożyć ten zakaz, powinny zadbać o to, aby ich agencje skutecznie współpracowały z dziennikarzami zaangażowanymi w ten proces. Sytuacja taka może pomóc w podniesieniu rangi problemu i informowaniu rodziców oraz dzieci o zakazie, podkreślając tym samym, że celem tego zakazu jest edukowanie, a nie karanie. Ważną kwestią jest identyfikacja kluczowych momentów oraz historii, które przyciągają uwagę opinii publicznej. Istotnym jest również, aby dziennikarze byli na bieżąco z dokładnymi informacjami na temat prawa oraz z badaniami naukowymi na temat negatywnych skutków kar cielesnych, a także pozytywnych alternatywnych metod dyscyplinujących. Ważne jest również zaangażowanie dziennikarzy oraz mediów, które cieszą się popularnością wśród grup, do których trudniej dotrzeć, w tym mniejszości, a także upewnienie się, iż dokładne informacje nie tylko zostały im dostarczone, ale także dostosowane do ich konkretnych potrzeb.

Media mogą również zapewnić platformę do debaty publicznej, na przykład w debatach społecznych i politycznych, podczas których politycy, naukowcy, praktycy, a także obywatele mogą wspólnie omówić tę kwestię, co może stanowić potężne narzędzie do angażowania obywateli w niniejszy temat.

Głosy i opinie dzieci można również usłyszeć oraz wzmocnić za pośrednictwem mediów. Należy wprowadzić struktury zapewniające stały wkład dzieci i młodzieży z różnych środowisk oraz z różnymi umiejętnościami, dzięki czemu możliwym będzie zaprezentowanie różnych doświadczeń z

27 Durrant, J. (2000), Pokolenie bez klapsów: wpływ szwedzkiego zakazu kar fizycznych, Save the Children.

28 Leviner, Pernilla, Szwedzki zakaz fizycznego karania dzieci - implikacje prawne, realizacja i wyzwania, Prezentacja, Sztokholm, 8 maja 2017 r., Cytowana w dokumencie National

29 Dzieciństwo bez przemocy: odejście od kar cielesnych w Regionie Morza Bałtyckiego, Krajowy Raport Konsultacyjny, Finlandia 19-20 czerwca 2017 r.

30 Florin, Ola, Zapobieganie przemocy mężczyźni wobec kobiet a implikacje praw dziecka, Ministerstwo Zdrowia i Spraw Socjalnych, Prezentacja, Sztokholm, 10 maja 2017 r.

dzieciństwa. Dzieci mogą odgrywać aktywną rolę w tworzeniu własnych mediów oraz przekazów, co może zapewnić ich znaczący i odpowiedni wkład.

Przez cały czas należy brać pod uwagę kwestie etyczne związane z informowaniem, ochroną danych oraz prywatnością podczas omawiania kar cielesnych w mediach, w szczególności w celu ochrony tożsamości dzieci oraz profesjonalistów.

4.1.3 PRACA ZE SPOŁECZNOŚCIAMI I TZW. ORGANIZACJAMI OPARTYMI NA WIERZE

Związki z sieciami społecznościowymi mogą zapewnić możliwość edukacji oraz podnoszenia świadomości. Rodzicielskie grupy wsparcia, przywódcy lokalnych społeczności i przywódcy religijni mogą odgrywać kluczową rolę we wspieraniu swoich społeczności w przejściu od kar cielesnych do bardziej pozytywnych oraz partycypacyjnych metod rodzicielstwa. Mogą wykorzystywać swoją pozycję w społeczności, aby współpracować z innymi w celu zmiany postaw i zachowań, które mogą być zakorzenione w kulturze oraz tradycji. Mogą również odgrywać istotną rolę w ocenie wpływu reformy prawnej.

Coraz więcej wspólnot oraz organizacji religijnych pracuje aktywnie nad wyeliminowaniem wszelkich form przemocy w wychowywaniu dzieci, w tym poprzez kwestionowanie postępowania tych, którzy używają tekstów z Pisma Świętego i nauk w celu ich uzasadnienia. Podstawowe wartości współczucia, równości, pokoju i braku przemocy są uniwersalne dla większości głównych religii. Deklaracja z Kioto, wieloreligijne porozumienie w celu wyeliminowania przemocy wobec dzieci, została opracowana przez przywódców religijnych wszystkich wyznań i przyjęta podczas Światowego Zgromadzenia Religii dla Pokoju w 2006 roku.³¹ Deklaracja wzywa rządy do zakazu i eliminowania wszelkich aktów przemocy wobec dzieci, w tym kar cielesnych.

Budowanie poparcia dla zniesienia kar cielesnych w oparciu o religijne zaangażowanie może znacząco przyczynić się do wprowadzenia zakazu stosowania kar cielesnych w środowisku domowym. Ważnym jest, aby włączyć wspierających przywódców religijnych jako partnerów w każdą kampanię zwiększającą świadomość, aby konsultować z nimi najlepsze podejścia w ramach ich tradycji wiary i szukać okazji do wykorzystania ich wpływu oraz umiejętności komunikacyjnych, przywódczych oraz edukacyjnych. Dostępne są również wskazówki w celu wsparcia osób pracujących ze społecznościami lub w ramach społeczności religijnych lub w społecznościach wieloreligijnych w celu zakazania oraz eliminacji kar cielesnych wobec dzieci.³²

4.1.4 JASNY KIERUNEK I SZKOLENIE DLA OSÓB PRACUJĄCYCH Z I NA RZECZ DZIECI

Potrzebne są jasne wytyczne oraz kierunek, aby wprowadzić zakaz dotyczący powstrzymania rodziców przed stosowaniem brutalnych lub innych okrutnych lub poniżających kar. Można tego dokonać za pomocą działań wspierających i edukacyjnych, a nie karnych. Doradztwo i szkolenia dotyczące celu wprowadzenia zakazu oraz sposobu jego wprowadzenia w najlepszym interesie dziecka, powinny być zapewnione wszystkim urzędnikom i osobom pracującym zawodowo z dziećmi i na rzecz dzieci, a także rodziny. Obejmuje to następujące podmioty:

- decydentów
- pracowników służby zdrowia, edukacji i opieki społecznej
- policję, organy ścigania oraz sądownictwo

Każdej grupie należy udzielić szczegółowych wskazówek, określając ich rolę we wdrażaniu zakazu w środowisku domowym. Wytyczne powinny podkreślać cel zakazu, prawo dzieci do równej ochrony, skupienie się na pozytywnych reakcjach i działaniach mających na celu wsparcie potrzebujących rodzin oraz podkreślać, że każde odseparowanie dziecka od jego rodziców musi być środkiem ostatecznym, zastosowanym tylko wtedy, gdy zostanie to uznane za konieczne w najlepszym interesie dziecka oraz jako podlegające kontroli sądowej.

4.2 ZWIĘKSZANIE LICZBY ZGŁASZANYCH I PRZEKAZYWANYCH PRZYPADKÓW

Profesjonaliści pracujący z dziećmi i rodzinami są często zaniepokojeni tym, iż mogą utracić zaufanie swoich klientów, gdy zgłoszą podejrzenie lub zidentyfikowane przypadki kar cielesnych, lub tym, że może to spowodować dodatkowy stres dla rodziny, która już znajduje się w trudnej sytuacji.

Same dzieci, członkowie rodziny i członkowie społeczeństwa (np. sąsiedzi) mogą również być niechętni zgłaszaniu kar cielesnych ze względu na strach przed nieznanymi procedurami, ryzykiem odseparowania rodziny lub postępowania karnego wobec rodzica lub byciem uznanym za donosiela.

Niektóre z tych obaw mogą również uniemożliwić rodzicom i opiekunom wypowiedanie się oraz szukanie pomocy w celu zmiany swojego zachowania, szczególnie w krajach, w których stosowanie kar cielesnych jest zabronione oraz napiętnowane społecznie.

Młodzi ludzie z Estonii, z którymi dokonano konsultacji opisali szereg czynników, które mogą uniemożliwić dzieciom zgłaszanie kar cielesnych stosowanych w środowisku domowym:

³¹ Zobacz <https://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Final%20Declaration%20VAC-28%20Aug-Kyoto.pdf>

³² Zobacz <http://churchesfornon-violence.org/> lub <https://endcorporalpunishment.org/>

- obawa przed odseparowaniem od rodziny. Dzieci często wolą zaakceptować pewien poziom przemocy, niż ryzykować odseparowaniem od rodziny. Z tego też powodu niektóre dzieci nie informują swoich przyjaciół, nauczycieli czy też pracowników socjalnych, gdy doświadczają przemocy w domu. Czasami dziecko nawet nie informuje drugiego rodzica o tym, iż pierwszy rodzic użył wobec niego przemocy z obawy przed ukaraniem.
- obawa przed brakiem zachowania poufności w kwestii doświadczeń dzieci. Młodzi ludzie mogą mieć trudności z obdarzeniem zaufaniem nauczycieli, pracowników socjalnych, czy szkolnych psychologów, ponieważ obawiają się, że nie będą oni w stanie zachować poufności.
- wstyd związany z karami cielesnymi uniemożliwia otwartą dyskusję na temat doświadczeń dzieci oraz ich wpływu na nie. Dzieci często wstydzą się, nie tylko dlatego, że są ofiarami kar cielesnych, ale także
- z powodu zachowań swoich rodziców oraz z powodu błędnego przekonania, że to odbija się na nich oraz ich rodzinach.

Dzieci powinny być świadome faktu, iż sytuacja, w której są bite przez rodziców jest sytuacją nieprawidłową. Powinno się je również zachęcać do mówienia i szukania pomocy z poszanowaniem ich prawa do poufności. Dzieci powinny wiedzieć, iż nie są odpowiedzialne za utrzymanie tego faktu w tajemnicy oraz że dostępne są usługi wsparcia dla rodziców, które nie muszą być związane z koniecznością odseparowania dziecka od rodziny, czy też ukarania rodziców.

Specjaliści oraz urzędnicy są zobowiązani do zachowania tajemnicy zawodowej, ale mają również obowiązek ochrony dzieci przed przemocą, a w wielu krajach informuje się o obowiązku zachowania poufności lub o jej wyłączeniu. Urzędnicy i specjaliści muszą być w tej kwestii szczerzy wobec dziecka oraz informować je, w jaki sposób będą działać w najlepszym jego interesie, zgodnie z informacjami, które im udzielono.

W regionie Morza Bałtyckiego czynniki, które przyczyniły się do zachęcenia i zwiększenia przekazywania informacji o podejrzanych lub zidentyfikowanych przypadkach kar cielesnych obejmują obowiązkowe informowanie oraz dostępność bezpłatnych krajowych infolinii oferujących wsparcie.

4.2.1 OBOWIĄZKOWE ZGŁASZANIE PODEJRZANYCH PRZYPADKÓW PRZEMOCY

Obowiązkowe zgłaszanie znanych lub podejrzewanych przypadków stosowania przemocy wobec dzieci ma na celu umożliwienie wczesnej identyfikacji przypadków krzywdzenia dzieci, które w innym przypadku nie zostałyby zgłoszone odpowiednim organom, które mają prawo interweniować w celu ochrony

dziecka. Tego typu działania dodatkowo wzmacniają etyczny obowiązek wszystkich dorosłych dotyczący troski o dzieci i ich ochrony przed krzywdzeniem oraz pomagają stworzyć kulturę, która jest skoncentrowana na dzieciach oraz mniej tolerancyjna wobec krzywdy, a także przemocy wobec dzieci.

Raporty są zwykle oparte na podejrzaniach; decyzja lub osąd co do natury problemu lub kwestii jakie środki należy podjąć nie leży w kompetencjach pojedynczej jednostki. Pracownicy socjalni są kompetentni do gromadzenia dowodów i oceny sprawy w celu podjęcia właściwych decyzji, zgodnie z najlepszym interesem dziecka. Ważne jest, aby wszyscy zaangażowani byli świadomi, że powiadomienie nie prowadzi automatycznie do sankcji wobec rodziny, ale jest koniecznym krokiem do zapewnienia prawidłowego oraz skutecznego działania systemu.

PRZYKŁADY

W różnych krajach przyjęto różne podejścia dotyczące obowiązkowego zgłaszania przypadków. Tego typu obowiązki mogą być nakładane na urzędników, a także specjalistów lub na wszystkich obywateli oraz mogą dotyczyć różnych poziomów ryzyka, a także zagrożeń dla dzieci. Na przykład, Ustawa o Ochronie Dzieci

w Estonii zobowiązuje wszystkich obywateli do zgłaszania przypadków właściwym organom w sytuacji uzyskania informacji, iż dziecko znajduje się „w niebezpieczeństwie” (w sytuacji poważnego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka i istnienia uzasadnionych podstaw, aby sądzić, że doświadcza ono konkretnego zagrożenia) lub „potrzebuje pomocy” (to pojęcie szerzej obejmuje wszystkie przypadki, w których bezpieczeństwo, dobrobyt, a także rozwój dziecka są zagrożone).

Zgłoszenia można składać służbom społecznym, które reprezentują „podejście niższego progu” lub policji. Kraje zorganizowały to na różne sposoby. W Szwecji informacje są zwykle przekazywane do służb społecznych, które badają sprawę i podejmują decyzję, czy zgłosić sprawę policji w celu przeprowadzenia śledztwa przez służby ścigania. Tam, gdzie jest to możliwe, decyzję podejmuje wielodyscyplinarny i międzinstytucjonalny zespół (Barnahus). W Estonii pracownicy socjalni muszą podjąć decyzję o ewentualnym wszczęciu postępowania w ciągu dziesięciu dni od otrzymania informacji.

Wreszcie, sankcje mogą, ale nie muszą zostać nałożone w przypadkach, których nie zgłoszono. Aby utrzymać standardy świadczenia usług dla rodzin w potrzebie, zaleca się nałożenie sankcji na urzędników i specjalistów, którzy nie przestrzegają obowiązku zgłaszania przypadków. Sankcje mogą nie dotyczyć obywateli, którzy nie przestrzegają obowiązku zgłaszania przypadków, tak jak ma to miejsce w Estonii.

W Estonii w 2017 roku około 40% zgłoszeń dotyczących dzieci potrzebujących pomocy lub znajdujących się w niebezpieczeństwie pochodziło od urzędników oraz specjalistów, takich jak policjanci, pracownicy socjalni lub pracownicy przedszkoli, choć sąsiedzi również zgłaszali podejrzenia o znęcaniu się nad dziećmi.³³

WNIOSKI

Obowiązkowe zgłaszanie przypadków okazało się pomocne w informowaniu o większej liczbie przypadków agencji państwowych i usługodawców. Wiele krajów zaobserwowało trend, w wyniku którego liczba doniesień, a zatem i liczba spraw trafiających na wokandę rośnie w pierwszych latach po wprowadzeniu obowiązku dotyczącego przypadków, po czym spada. Ważne jest zatem, aby odpowiednio zaplanować i przygotować się do wprowadzenia obowiązku informowania w celu zwiększenia świadczenia usług oraz odpowiedzi na zgłaszane przypadki. Obejmuje to podział budżetu, rekrutację odpowiednich urzędników, a także specjalistów oraz zapewnianie szkoleń.

4.2.2 KRAJOWE INFOLINIE

Infolinie pomocy mogą być włączone w usługi społeczne, w celu zapewnienia bezpłatnego i dostępnego pierwszego kontaktu dla dzieci, rodziców, specjalistów oraz innych osób poszukujących pomocy w przypadkach kar cielesnych oraz innych form przemocy domowej. Jest to usługa poufna, która zazwyczaj dostarcza informacji, wsparcia, wskazówek i odpowiednie pokierowanie sprawą.

Korzyści z bezpłatnych krajowych infolinii są szerokie. Są one dostępne w szerokim zakresie pod względem geograficznym jak i przystępności cenowej, ponieważ pieniądze nie są tutaj barierą. Zapewniają wygodny i natychmiastowy dostęp do dokładnych informacji, porad oraz wsparcia, szczególnie w przypadku usług 24/7, a także nie oceniają, są poufne, a w niektórych przypadkach anonimowe. Co ważne, mogą one również pośredniczyć w dostępie do innych usług, w tym doradztwa oraz wsparcia w kwestiach zdrowotnych oraz w nagłych przypadkach.

Telefony zaufania powinny zapewniać odpowiednie oraz stosowne dla danej kultury informacje oraz promować równy dostęp, ze zwróceniem szczególnej uwagi na wrażliwe dzieci oraz dorosłych, a także osoby z upośledzeniem³⁴

WNIOSKI

- Dzieci i rodzice korzystają z usług, którym ufają oraz które postrzegają jako istotne dla nich.
- Łatwo dostępny krajowy telefon zaufania oferuje dzieciom, rodzicom i profesjonalistom niski próg dostępu do informacji, porad oraz mechanizmu składania skarg. Skuteczne zintegrowanie infolinii z krajowym systemem ochrony dzieci przyczynia się zatem do zwiększenia ich ochrony.
- Zapewnienie jakości jest niezwykle ważne i obejmuje odpowiednią rekrutację, szkolenie i nadzór personelu oraz wolontariuszy, a także monitorowanie oraz ocenę usług.
- Anonimowość może ułatwić zgłaszanie wolne od zawstydzenia, stygmatyzacji lub reperkusji. Infolinia dla dzieci w Estonii pokazała, że dzieci lub sąsiedzi, którzy byli świadkami przemocy wobec dzieci, zazwyczaj nie chcą podać swoich nazwisk. W poważnych przypadkach, personel infolinii informuje policję, która może od razu udać się na miejsce, gdzie dochodzi do tego typu zdarzeń.
- Telefony zaufania mogą być częściej wykorzystywane do udzielania porad oraz informacji niż do zgłaszania przypadków przemocy. Ostatnie badania przeprowadzone w Szwecji wykazały, że pomimo częstego korzystania z infolinii tylko 1,6% krzywdzonych dzieci zgłasza nadużycie za pośrednictwem tej anonimowej formy pomocy (krzywda jest najczęściej zgłaszana przyjacielowi, a następnie rodzicostwu).
- W celu prawidłowego funkcjonowania telefony zaufania muszą być „na bieżąco” z potrzebami użytkowników i być innowacyjne w zakresie oferowania możliwości wyboru, aby sprostać tym potrzebom. Termin „infolinia” jest zatem stosowany w szerszym znaczeniu, ponieważ usługi telefonicznej infolinii rozszerzają się, wykorzystując inne platformy, w tym internetowe, e-mailowe oraz tekstowe.

³³ Eve Liblik, Rada ds. Ubezpieczeń Społecznych, Konsultacja Krajowa Estonia, Narwa, 16 listopada 2017 r.

³⁴ Jednostka ds. Oceny i Badań Polityki Społecznej (Superu), Co wiadomo na temat skuteczności bezpłatnych infolinii w sektorze społecznym? Szybki przegląd literatury opartej na dowodach, luty 2018.

05

reagowanie na przypadki stosowania kar cielesnych

Ochrona jednostki, jaką jest rodzina i zapobieganie odseparowaniu to podstawowe cele systemu ochrony dzieci. W sytuacji wystąpienia kary cielesnej w środowisku domowym, w najlepszym interesie dziecka będą reakcje wspierające rodziców w zmianie ich zachowania lub przywrócenie czy też wzmocnienie zdolności rodziny do opieki nad dzieckiem. W przypadkach, w których nie jest możliwe pozostawienie dziecka w rodzinie bez wyrządzenia mu tym samym poważnej krzywdy, należy ocenić najlepszy interes dziecka i przyjąć go jako priorytet. Musi on być ustalany indywidualnie dla każdego przypadku, z uwzględnieniem szczególnych okoliczności danego dziecka.

5.1 ANGAŻOWANIE DZIECI W PROJEKTOWANIE USŁUG I ODPOWIEDZI NA PRZYPADKI WYMAGAJĄCE UWAGI

Artykuł 12 Konwencji o Prawach Dziecka określa prawo dziecka do bycia wysłuchanym. Zapewnia dzieciom prawo do wyrażania swoich poglądów oraz do nadawania im wagi, stosownie do ich wieku oraz dojrzałości we wszystkich sprawach, które ich dotyczą. Artykuł 12 jest uznawany za jedną z głównych zasad Konwencji i ma zasadnicze znaczenie dla interpretacji oraz realizacji wszystkich innych praw. Uznaje, że dzieci są ekspertami w swoim życiu oraz doświadczeniach, a także dotyczy zarówno partycypacji w życiu społeczno-politycznym, jak i postępowań sądowych oraz administracyjnych dotyczących dziecka. Ta ostatnia kwestia będzie wymagała komunikacji oraz rozmów szczególnie nastawionych na problematykę potrzeb dzieci, w tym zapewnienia przyjaznego im środowiska.

Jeśli chodzi o udział społeczno-polityczny, dzieci mogą wnieść cenny wkład w projektowanie usług oraz reagowanie na przypadki przemocy w środowisku domowym. Taki proces angażowania dzieci musi być starannie przygotowany, zarówno aby zapewnić, że obowiązki dotyczące ochrony są spełnione, a

także żeby wybrać najlepsze metody dla dzieci w różnym wieku i o różnych poziomach dojrzałości oraz zdolności wyrażania siebie. W zakresie dostępnych opcji może to być drama, sztuka, malarstwo, tworzenie krótkich filmów lub cyfrowe opowiadanie historii, tzw. story-telling.

PRZYKŁAD

Rzecznik Praw Dziecka w Szwecji pracuje z użyciem metody *Młodzi mówcy*,³⁵ przeprowadzając wywiady, a także dyskusje grupowe z dziećmi w różnych sytuacjach, w tym na temat przemocy. Rzecznik Praw Dziecka opracował również przyjazną dla dzieci stronę internetową *Koll pa Soc*,³⁶ we współpracy z dziećmi, która zapewnia dostosowane dla dzieci informacje na temat ich praw, sposobu, w jaki należy kontaktować się z opieką społeczną, roli usług społecznych oraz odpowiednich przepisów, w tym dotyczących prawnego zakazu kar cielesnych.

³⁵ Zobacz <https://www.barnombudsmannen.se/young-speakers/om-unga-direkt/>

³⁶ Zobacz <https://kollpasoc.se/>

ZALECENIA DZIECI I MŁODZIEŻY W REGIONIE MORZA BAŁTYCKIEGO³⁷

- Dzieci pragną szerszego dostępu do wysokiej jakości informacji na temat zapobiegania przemocy, swoich praw i tego, gdzie mogą uzyskać pomoc w razie potrzeby. W tym celu przydatne byłyby interaktywne strony internetowe i wydzielona przestrzeń w pobliżu szkół lub innych miejsc, w których dzieci spędzają czas.
- Pracownicy społeczni oraz inni profesjonalści powinni być bardziej aktywni i powinni podchodzić do dzieci, które, ich zdaniem, doświadczają przemocy w środowisku domowym, w taki sposób, aby pomóc im wypowiedzieć się w tej kwestii.
- Uczniowie chcieliby móc anonimowo kontaktować się z pracownikiem opieki społecznej w dowolnym momencie. Mogłoby to pomóc w zmniejszeniu niepokoju oraz niepewności dotyczącej skutków, jakie może wywoływać w rodzinie wypowiedzenie się na temat przemocy domowej.
- Dzieci powinny być aktywniej i systematyczniej angażowane w procesy decyzyjne, które ich dotyczą. Tematy związane z przemocą wobec dzieci i skuteczną komunikacją z dziećmi powinny być uwzględnione w szkoleniach akademickich oraz doskonaleniu zawodowym dla wszystkich specjalistów pracujących z dziećmi, a także rodzinami, w tym pracowników socjalnych, nauczycieli oraz psychiatrów.
- Zarówno nauczyciele jak i personel opieki dziennej powinni zacząć rozmawiać z dziećmi w żłobkach, przedszkolach oraz szkołach podstawowych o karach cielesnych już od najmłodszych lat.
- Należy udostępnić programy grupowe dla dzieci, które były narażone na przemoc w różnych formach, ponieważ dzieci są przyzwyczajone do spędzania czasu w różnych grupach dziecięcych, a wiele z nich czuje się dobrze, wykonując czynności razem z innymi dziećmi.

5.2 POZYTYWNE DZIAŁANIA DOTYCZĄCE WSPIERANIA RODZIN

Głównym celem zakazu stosowania kar cielesnych wobec dzieci w rodzinie jest zapobieganie przemocy wobec dzieci, poprzez zmianę postaw oraz zachowań, a także promowanie wychowywania dzieci bez przemocy. Dzieci są zależne od rodziców, a rodzina jest uznawana za naturalne środowisko dla wzrostu i dobrostanu dzieci. Ochrona jednostki, jaką jest rodzina oraz zapobieganie odseparowaniu powinny być zatem podstawowymi celami każdego systemu ochrony dzieci, opartego na UNCRC (art. 9).

Kiedy dochodzi do stosowania kar cielesnych w domu, w najlepszym interesie dziecka najczęściej będzie leżało działanie, które wspiera rodziców w zmianie ich zachowań oraz przywraca lub wzmacnia zdolność rodziny do opieki nad dzieckiem. Wyjątek stanowi tylko

sytuacja, w której bezpieczeństwo i zdrowie dziecka są zagrożone oraz gdy odseparowanie jest konieczne w celu ochrony dziecka.

PRZYKŁADY

Szereg zintegrowanych usług i interdyscyplinarne reakcje na przypadki stosowania kar cielesnych w domu, które koncentrują się wokół dziecka zostały wdrożone w regionie Morza Bałtyckiego oraz innych krajach. Przykłady udanych działań obejmują model Barnahus, oparty na interdyscyplinarnych i międzyinstytucjonalnych działaniach w środowisku przyjaznym dzieciom. Profesjonalny wywiad sądowy oraz badanie lekarskie dziecka są kluczowymi składowymi modelu Barnahus. Ponadto, metoda Konferencji Grupy Rodzinnej (Family Group Conferencing) zapewnia usystematyzowane ramy dla oceny oraz rozwiązywania konfliktów i aktywnie angażuje wszystkich członków rodziny przy wsparciu ze strony służb publicznych. Metoda ta szkoli członków rodziny w celu znalezienia rozwiązań ich problemów oraz podjęcia odpowiedzialności za ich rozwiązanie.

5.3 USŁUGI ZORIENTOWANE NA DZIECI

Nie ma jednej definicji tego, czym jest podejście "zorientowane na dziecko" i jak można je osiągnąć poprzez działania w usługach publicznych, sektorze edukacyjnym oraz innych obszarach. Jednakże doświadczenie pokazuje, że umieszczenie dziecka w centrum działań wymaga ogromnej zmiany nastawienia. Obecnie systemy i usługi w wielu państwach europejskich w dalszym ciągu skupiają się głównie wokół dorosłych.³⁸

Nastawienie na dziecko nie oznacza bycia przy nim ani też spełniania każdego jego życzenia. Opisuje raczej podejście, w którym najlepszy interes, prawa i poglądy dziecka znajdują się w centrum decyzji. Ramy dobrych praktyk oraz zabezpieczenia mogą wspierać skuteczne podejście skoncentrowane na dziecku. Indywidualne rozpatrzenie każdego przypadku ma zasadnicze znaczenie dla podejścia zorientowanego na dziecko. Ogólnie rzecz biorąc, należy omówić sytuację z dzieckiem oraz należycie respektować jego poglądy, a także potrzeby bez pośpiechu tak, aby mogło ono wyrazić swoje poglądy oraz otrzymać wsparcie, jakiego potrzebuje. Ważne jest, aby dziecko rozumiało, co się dzieje, czuło się słyszane oraz znało kolejne kroki, które będą miały miejsce w wyniku tego procesu. Działanie w sposób ukierunkowany na dziecko wymaga zatem dialogu, dyskusji i rozważania indywidualnych sytuacji, a także potrzeb.

³⁷ Dzieciństwo bez przemocy: odstępianie od stosowania kar cielesnych w regionie Morza Bałtyckiego, Konsultacja krajowa w Szwecji, 8-10 maja 2017 r., s. 22-24; Dzieciństwo bez przemocy: odstępianie od kar cielesnych w regionie Morza Bałtyckiego, Raport z Konsultacji Krajowych w Estonii, 15-17 listopada 2017 r.

³⁸ Dana Narvaša, Nowa szkoła Cēsis, Doroczna międzynarodowa konferencja Centrum Dardedze, 10 października 2017 r.

DANE OSOBOWE I ZAPOBIEGANIE PRZEMOCY

Wszystkie kraje w Europie mają dość podobne przepisy o ochronie danych, ale niektóre kraje w regionie Morza Bałtyckiego opracowały zunifikowane krajowe bazy danych o usługach społecznych, które skutecznie ułatwiły szybki dostęp do informacji na temat dzieci i rodzin zagrożonych przemocą. Ujednolicona baza danych umożliwia ciągłość świadczenia usług, w sytuacji gdy rodziny przemieszczają się między gminami, ponieważ służby socjalne mogą uzyskać dostęp do akt sprawy rodziny, która wcześniej kontaktowała się ze służbami w innej gminie. Skutkuje to poprawą jakości oraz szybkości świadczonych usług oraz stanowi ważną ochronę dla dzieci, ponieważ ani dziecko ani rodzice nie muszą ponownie rozmawiać oraz ponownie opowiadać o trudnych, a także traumatycznych doświadczeniach w każdym nowym miejscu, do którego się udają; zmniejsza też obciążenie i koszty ponoszone przez publicznych oraz prywatnych dostawców usług.

5.4 USTALENIE PROGÓW

Systemy ochrony dziecka oraz opieki społecznej muszą być zaprojektowane tak, aby pomóc rodzinom w pozostaniu razem, w każdym przypadku, o ile pozostaje to w najlepszym interesie dziecka. Czasami dziecko nie może pozostać w rodzinie, nie doświadczając przy tym poważnej krzywdy. Odseparowanie dziecka od rodziny może być jednak postrzegane jako najsurowsza kara dla dziecka oraz rodziców, nawet jeśli ma to na celu jego ochronę.

Wytyczne dotyczące alternatywnej opieki nad dziećmi³⁹ ustalone przez Zgromadzenie Ogólne ONZ mają na celu niedopuszczenie do sytuacji, w której niepotrzebnie umieszcza się dzieci w alternatywnej opiece; oraz że tam, gdzie zapewniona jest alternatywna opieka jest ona świadczona w odpowiednich warunkach odpowiadających prawom i najlepszemu interesowi dziecka. Dziecko powinno być oddzielone od swoich rodziców jedynie w ostateczności, a nie w sytuacji, gdy mniej inwazyjne środki mogą zapewnić ochronę dziecku.

Priorytetem jest określenie najlepszego interesu dziecka i wzięcie go pod uwagę. Każdy przypadek należy rozpatrywać indywidualnie, biorąc pod uwagę szczególne okoliczności danego dziecka. Komitet Praw Dziecka ONZ określił dwa odrębne etapy, przy podejmowaniu decyzji:⁴⁰

- **Ocena najlepszego interesu** – celem jest ustalenie, które elementy są istotne dla konkretnej sprawy i bardzo staranne rozważenie ich przy podejmowaniu decyzji. Ocena ta powinna być przeprowadzona przez wielodyscyplinarny zespół lub też osobę decyzyjną wraz z grupą jego pracowników oraz wymaga udziału dziecka.
- **Określenie najlepszego interesu** - opisuje proces formalny ze ścisłymi gwarancjami proceduralnymi

stworzonymi w celu ustalenia najlepszego interesu dziecka na podstawie oceny najlepszych interesów; zapewnia prawne gwarancje oraz właściwe stosowanie prawa.

ELEMENTY, KTÓRE NALEŻY WZIĄĆ POD UWAGĘ PRZY OCENIE NAJLEPSZEGO INTERESU DZIECKA⁴¹

- **Poglądy dziecka.** Art. 12 Konwencji o Prawach Dziecka (UNCRC) przewiduje prawo wszystkich dzieci, w tym dzieci bardzo młodych lub szczególnie narażonych, do wyrażania swoich poglądów w każdej decyzji, która ich dotyczy oraz do tego, aby ich poglądy były należycie traktowane stosownie do ich wieku i dojrzałości, aby umożliwić dzieciom wpływ na określenie najlepszego dla nich interesu.
- **Tożsamość dziecka.** Obejmuje ona cechy takie jak płeć, orientacja seksualna, pochodzenie narodowe, religię oraz przekonania, tożsamość kulturową, osobowość. Chociaż dzieci i młodzież mają wspólne uniwersalne potrzeby, wyrażanie tych potrzeb zależy od szeregu aspektów, w tym od ich rozwijających się zdolności.
- **Utrzymanie środowiska rodzinnego oraz relacji.** W przypadku odseparowania państwo musi zagwarantować, że sytuacja została oceniona, w miarę możliwości, przez wielodyscyplinarny zespół specjalistów z odpowiednim udziałem wymiaru sprawiedliwości, zapewniając, że żadna inna opcja nie może spełnić najlepszego interesu dziecka. Każde odseparowane dziecko musi być w stanie utrzymywać więzi i relacje z rodzicami oraz rodziną (rodzeństwem, krewnymi oraz innymi osobami, z którymi dziecko miało silne osobiste relacje), chyba że nie leży to w najlepszym interesie dziecka.
- **Opieka, ochrona i bezpieczeństwo dziecka** – należy rozumieć je w szerokim zakresie, ponieważ celem jest nie tylko ochrona dzieci przed krzywdą, ale zapewnienie dziecku wszechstronnego „dobrobytu” oraz rozwoju, które obejmują ich podstawowe materialne, fizyczne, edukacyjne oraz emocjonalne potrzeby, a także potrzeby dotyczące uczuć oraz bezpieczeństwa.
- **Kwestia wrażliwości** - może dotyczyć niepełnosprawności, przynależności do grupy mniejszościowej, faktu bycia uchodźcą lub osobą ubiegającą się o azyl, ofiarą wykorzystania itd. Należy wziąć pod uwagę różne rodzaje oraz stopnie wrażliwości każdego dziecka.
- **Prawo dziecka do zdrowia.** Prawo dziecka do zdrowia i jego stanu zdrowia ma kluczowe znaczenie dla oceny najlepszego interesu dziecka.
- **Prawo dziecka do edukacji.** Odnosi się do bezpłatnego dostępu dziecka do wysokiej jakości edukacji, w tym edukacji wczesnoszkolnej, edukacji pozaformalnej lub nieformalnej oraz związanych z nią zajęć.

³⁹ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 64/142, aneks.

⁴⁰ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 14 (2013) na temat prawa dziecka do priorytetowego traktowania jego najlepszego interesu (art.3, ust. 1), ust.47

⁴¹ ibid, ust.52-79.

WNIOSKI

- Obowiązki dotyczące informowania oraz dobrze zintegrowane lokalne mechanizmy przekazywania przypadków są kluczowymi elementami, które sprawiają, że system ochrony dzieci działa na poziomie lokalnym. Te elementy mogą pomóc w zapewnieniu, że podejrzenia i oznaki przemocy są badane przez właściwe organy odpowiedzialne za zapewnienie odpowiednich działań następczych.
- W sytuacji separacji rodzinnej usługi są skuteczniejsze, gdy budują zaufanie w populacji, której służą. Opieka nad dziećmi i usługi społeczne oparte o daną społeczność budzą zaufanie bardziej niż usługi świadczone przez państwo, ponieważ są one dostarczane przez ludzi ze społeczności, ale przede wszystkim, w celu osiągnięcia zaufania, usługi powinny mieć na celu zapewnienie przejrzystości, wiarygodności, odpowiedzialności oraz bezstronności w sposobie postępowania oraz monitorowania w przypadkach przemocy w środowisku domowym.
- Istotnym jest, aby nieformalni i formalni uczestnicy systemu ochrony dziecka skutecznie koordynowali swoje działania oraz aby w sposób jasny współpracowali oraz przekazywali sobie nawzajem sprawy.

Dzieciństwo bez przemocy

Program Dzieciństwo bez przemocy (z ang. Non-Violent Childhoods) ma na celu promowanie pełnego wdrożenia prawnego zakazu stosowania kar cielesnych w regionie Morza Bałtyckiego poprzez wspólne, wielostronne planowanie i działania. Program jest zarządzany przez Radę Państw Morza Bałtyckiego i wspólnie finansowany przez Komisję Europejską.

www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Rada Państw Morza Bałtyckiego

Założona w 1992 r. Rada Państw Morza Bałtyckiego jest politycznym forum dla regionalnej współpracy i dialogu międzyrządowego. Krajami członkowskimi są Dania, Estonia, Finlandia, Niemcy, Islandia, Łotwa, Litwa, Norwegia, Polska, Rosja, Szwecja, a także Komisja Europejska. Rada działa poprzez swoje sieci i grupy ekspertów. W 1998 r. rozpoczęła prace nad wdrożeniem Konwencji ONZ o Prawach Dziecka. Grupa ekspertów Rady ds. Dzieci Zagrożonych Przemocą angażuje się we współpracę z partnerami krajowymi, regionalnymi i międzynarodowymi w celu położenia kresu krzywdzeniu, wykorzystywaniu, handlowi, a także wszelkim formom przemocy wobec dzieci. **www.cbss.org**

Regionalna inicjatywa i partnerstwo

Program Dzieciństwo bez przemocy działa we współpracy z ministerstwami z Estonii, Finlandii, Łotwy i Szwecji oraz z Rzecznikiem Praw Dziecka w Polsce. Przedstawiciele ministerstw, parlamentów narodowych, biur praw obywatelskich dla dzieci, środowisk akademickich i organizacji, a także dzieci z większości krajów regionu Morza Bałtyckiego, uczestniczyli dodatkowo w spotkaniach ekspertów oraz wnieśli swój wkład w program i poradniki z wytycznymi. Obecni byli również eksperci z innych krajów i instytucji europejskich.

Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children

Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children współpracuje z rządami i podmiotami pozarządowymi w zakresie powszechnego zakazu i eliminacji stosowania kar cielesnych wobec dzieci. Jest międzynarodowym partnerem programu Dzieciństwo bez przemocy.

www.endcorporalpunishment.org

Poradnik

Poradnik **Krok Po Kroku** dotyczący wdrażania Konwencji o Prawach Dziecka w celu zaprzestania stosowania kar cielesnych

Zapewnienie dzieciństwa bez przemocy - wytyczne dotyczące wdrażania zakazu stosowania kar cielesnych w środowisku domowym

Rodzicielstwo dla dzieciństwa bez przemocy - pozytywne rodzicielstwo w celu zaprzestania stosowania kar cielesnych

Budowanie społeczności wspierających dzieciństwa bez przemocy – kampanie zwiększające świadomość w celu zaprzestania stosowania kar cielesnych

Usługodawcy jako liderzy dzieciństwa bez przemocy – świadczenie usług dla dzieci i rodziców w celu zaprzestania stosowania kar cielesnych

Śledzenie postępów na drodze do dzieciństwa bez przemocy - pomiar zmian w postawach i zachowaniu w celu zaprzestania stosowania kar cielesnych

Program Dzieciństwo bez przemocy prowadzony jest przez
Radę Państw Morza Bałtyckiego we współpracy z:

Ministerstwem Spraw Społecznych Estonii
Ministerstwem Spraw Społecznych i Zdrowia Finlandii
Ministerstwem Opieki Społecznej Łotwy
Rzecznikiem Praw Dziecka w Polsce
Ministerstwem Zdrowia i Spraw Społecznych Szwecji
Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children

Więcej informacji na temat programu Dzieciństwo bez przemocy, w tym poradników z wytycznymi i dotyczących kampanii, można znaleźć na stronie www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Ten projekt jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Programu Prawa, Równość i Obywatelstwo na lata 2014-2020. Niniejsza publikacja odzwierciedla jedynie poglądy autorów, a Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji zawartych w tych publikacjach.

GLOBAL INITIATIVE TO
**End All Corporal
Punishment of Children**